

HENRYK SIENKIEWICZ'İN ROMANLARINDA YURT VE YURTSEVERLİK İZLEĞİ

*Seda Köycü Arslantekin**

Özet

Polonya'ya 1905 yılında ilk Nobel Edebiyat Ödülünü kazandıran Henryk Sienkiewicz, yazdığı tarihi romanlarında işgal altındaki ulusuna atalarının eski zaferlerini anımsatarak, ulusal duygulara seslenmiş, bağımsızlığın ulaşılmaz olmadığını ve bağımsızlığa ulaşmanın bir zaman sorunu olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, yazarın tarihi romanlarında yurt ve yurtseverlik izleği ön plana çıkmaktadır.

Anahtar sözcükler: Sienkiewicz, yurt, yurtseverlik, Üçleme, Töton Şövalyeleri, Quo Vadis.

Streszczenie

Motywy Ojczyste i Patriotyczne w Powieściach Henryka Sienkiewicza

Henryk Sienkiewicz, który dostał nagrodę Nobla w 1905 roku, w swoich powieściach historycznych wspominając zwycięstwa dziadów swojego narodu znajdującęgo się wówczas pod okupacją, nawowywał o poczucie narodowe i podkreślał, że problemem było odzyskanie niepodległości, ale zawsze była nadzieja. W związku z tym w powieściach historycznych autora motywy ojczyste i patriotyczne wstępują na pierwszym planie.

Słowa kluczowe: Sienkiewicz, ojczyzna, patriotyzm, Trylogia, Krzyżacy, Quo Vadis

Ülkemizde pek fazla tanınmayan Polonya yazını, bağımsızlık temasının çokça işlendiği ve buna bağlı olarak, yurt ve yurtseverlik izleğinin sıklıkla

* Araş. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Leh Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

ön plana çıktığı yazınlardan birisi olma özelliğine sahiptir. Bu durum, Polonya devletinin tarihsel yazgısına koşut biçimde ortaya çıkmıştır, kuşkusuz.

M.S. 966 yılında kurulan Polonya devleti, jeopolitik konumu nedeni ile tarihi boyunca önemli işgal dönemleri yaşamıştır. Tarihindeki en uzun süreli işgal dönemini Avusturya-Rusya-Prusya arasındaki paylaşım sonucunda Avrupa haritasından 123 yıl boyunca silinerek 1795-1918 yılları arasında, en ezici işgal dönemini ise, II. Dünya Savaşı sırasında Alman işgali altında 1939-1945 yılları arasında yaşamıştır.

Böylesi uzun süreli ve ağır işgal dönemleri yaşamış olan Polonya devletinin günümüzde varlığını sürdürmesinin en önemli nedeni, Polonya ulusunun kimliğini, Polonyalılık ruhunu tarihindeki en zor günlerde bile kaybetmemiş olmasıdır. Kuşkusuz ki, bunda, Polonya yazınının payı yadsınamaz. Polonya yazın sanatçıları, bağımsızlığın peşinde koşulan dönemlerde, yapıtlarıyla Polonya ulusuna güç, cesaret ve umut vermişlerdir.

İşte, bu sanatçılardan biri, Polonya'nın ilk Nobel Edebiyat ödüllü yazarı Henryk Sienkiewicz (1846-1916)'tir. Sienkiewicz, Polonya yazınında 1864-1889 yılları arasında yaşanmış, öykü ve roman türünün başat olduğu Realizm döneminin bir üyesidir. Yazar, içinde bulunulan işgal döneminde, tarihe duyduğu büyük ilgi nedeniyle, ulusunun geçmişteki kahramanlıklarını yansıtan bir dizi tarihi roman yazarak, bağımsızlık umutları tükenmeye yüz tutmuş Polonyalılara özgürlüğün ulaşılmaz olmadığını anımsatmış, onları yüreklendirmiş, işgal altında olsalar bile ulusal kimliklerini ve umutlarını kaybetmemeleri gerektiğini vurgulamıştır.

Yazar, Polonya ulusuna geçmişinin ışıltılı günlerini *Üçleme* (Trylogia) (1883-1888) ve *Töton Şövalyeleri* (Krzyżacy) (1900) adlı tarihi romanları ile anımsatır. Bu romanlar başarısız ayaklanmalar sonrası bir vazgeçiş ve umutsuzluk yaşayan, zulüm gören, bağımsızlığa ulaşılacağına dair inancını kaybetmiş Polonyalılara eski zaferleri anımsatarak, umut, teselli ve geleceğe yönelik bir inanç vermek üzere kaleme alınmıştır.

Sienkiewicz'in romanları, (...) bir masal anlatımı değil, 1863 yılındaki yenilgiyle yozlaştırılmış ve boyun eğdirilmiş topluma bir sesleniştir. Bu, doğudaki topraklarda kamusal alanlarda Lehçe konuşmaları yasaklanmış, ezilmiş ve aşağılanmış esirlere sesleniştir; bu, önceki esirlerin artık torunları, torunlarının torunları olan, ruhları büyük ölçüde yoksullaşmış esirlere sesleniştir. Yazar, (...) bu esirlere şöyle seslenir: Metin olun, onurluca ayakta durun ve direnin, çünkü sizler özgür şövalye atalarınızın evlatlarıdır! (Glosariusz od starożytności do pozytywizmu, 1997: 288)

İşgal dönemi yaşayan Polonyalı okurun, ulusunun geçmişteki kahramanlıklarına duyduğu özleme yanıt niteliği taşıyan, bu nedenle daha önce görülmemiş ölçüde büyük bir ilgi ile karşılanan (Yüce, 2002: 263) *Üçleme*'yi *Ateşle ve Kılıçla* (Ogniem i Mieczem), *Tufan* (Potop) ve *Bay Wołodyjowski* (Pan Wołodyjowski) adlı roman dizisi oluşturur.

Üçleme'nin, konularını Polonya siyasi tarihinin en güç dönemi olan 17. yüzyıldan alması, Sienkiewicz'in bu roman dizisini yazmaktaki amacı ile örtüşmektedir. 17. yüzyıl, Polonya siyasi tarihinde ülkeyi yoran büyük savaşlar ve ayaklanmaların yaşandığı bir dönemdir. Yazar, dizinin ilk romanı *Ateşle ve Kılıçla*'da Kozak ayaklanmasını, ikinci roman *Tufan*'da Polonya-İsveç savaşını, son roman *Bay Wołodyjowski*'de ise, Polonya-Osmanlı savaşını konu olarak seçerek, Polonya ulusunun geçmişte çok daha güç dönemler yaşadığını, ancak zaferle bunların üstesinden geldiğini ve bu nedenle, içinde bulunulan işgal döneminde umutsuzluğa kapılmamaları gerektiğini vurgular.

Töton Şövalyeleri adlı roman ise, Sienkiewicz'in, o sırada Prusya işgali altında yürütülen Cermenleştirme politikası tehdidi altındaki ulusunun geleceğine ilişkin kaygısının bir ürünüdür. (Gimnazjalisty Slownik Motywow Literackich, 2002: 132) Yazar, bu tarihi romanında okuyucusuna 15.yy.da Polonya'nın zaferi ile sonuçlanan Polonya-Prusya savaşını anımsatarak, ulusunu cesaretlendirmeye çalışır.

Sienkiewicz'in sözünü edeceğimiz son tarihi romanı, 1896 yılında yazdığı *Quo Vadis*'tir. Yazarın diğer tarihi romanlarından farklı bir kurguya sahip olan bu roman, M.S. 63-66 yılları arasında İmparator Neron dönemi Roma'sında geçen bir aşk öyküsü temelinde, putperest Roma ile yeni filizlenmeye başlamış hristiyanlık arasındaki çarpışmaları, ilk hristiyanların gördükleri işkenceleri, çektikleri acıları okuyucuya yansıtırken, tüm bu işkence ve acılara rağmen ilk hristiyanların pes etmeyişlerini vurgular.

Kuşkusuz ki, bu çalışmanın konusu ve materyali, sunum süresi için oldukça geniştir. Bu nedenle, bu çalışmada Sienkiewicz'in tarihi romanlarında önemli bir yer tutan yurt ve yurtseverlik izleği, yazarın en çok tanınan iki romanı *Ateşle ve Kılıçla* ve *Quo Vadis* temelinde irdelenerek ortaya konmaya çalışılacaktır.

Yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, Sienkiewicz, kaleme aldığı tarihi romanlarında Polonya ulusunun geçmişte yaşadığı çok daha güç dönemleri anımsatarak, zaferle bunların üstesinden geldiğini ve bu nedenle, içinde bulunulan işgal döneminde umutsuzluğa kapılmamak gerektiğini vurgular.

Üçleme'nin ilk romanı olan *Ateşle ve Kılıçla*'nın yurtsever kahramanı Prens Wiśniowiecki'nin yaşadığı içsel bir savaşım sırasında, aklından geçen düşüncelerde de rastlarız bu vurguya:

Krallığın en büyük, en korkunç düşmanı Chmielnicki midir ki? Eskiden, bir çok defa, çok daha güçlü düşmanların da saldırdıkları olurdu. Mesela, Grunvald'da, Kral Yagiello'nun saflarına zırhlı iki yüz bin Töton şövalyesi saldırmıştı. Hotim'de Asya'nın yarısı karşımıza dikilmişti. O zaman bozgun daha korkunç görünüyordu. Sonuç ne oldu ki? Hayır, Polonya Krallığı savaşlardan korkmaz ve onu yıkacak olan da savaş değildir. Öyleyse, bu eski zaferlere, gizli gücüne ve ününe rağmen, neden şimdi böyle beceriksiz duruma düşmüş, tek bir Kozak'ın önünde diz çökmüştür? (...) Bunun sebebi, derebeylerin gurur ve ihtirası, başıbozukluk ve "ne istersem onu yaparım"lardır. En büyük düşman Chmielnicki değil, iç düzensizlik, asillerin söz dinlememesi, ordunun küçüklüğü ve disiplinsizliği, kurultaylardaki anlaşmazlıklar, düşünce ayrılıkları, kargaşalık, beceriksizlik, çıkarıcılık ve hepsinin de üstünde disiplinsizliktir. (Sienkiewicz, *Ateşle ve Kılıçla II*, 1977: 211)

Görüldüğü üzere Sienkiewicz, bir yandan eski zaferleri anımsatarak, ulusuna güç ve cesaret vermeye çalışırken, öte yandan Polonya devletinin güç durumlara düşme nedenlerini sıralayarak, siyasal ve toplumsal düzen eleştirisi yapar.

Sözünü ettiğimiz bu romanlardaki yurt izleği, güç duruma düşmüş, zaman zaman yenilgiler yaşamış, ancak aslında sonsuz bir güce sahip, hiçbir düşmanın dize getiremediği bir yurt betimi eşliğinde ortaya çıkmaktadır.

Çarnetski (...) Sabret arkadaş! diyordu. Polonya Krallığı çok yenilgi tatmıştır ama, onun bitmez tükenmez bir gücü, kuvveti vardır. Bu güne kadar hiçbir kuvvet onu dize getirememiştir. Kozak isyanları da getiremez. (...) Çarnetski haklı konuşmuştu. Polonya Krallığının gücü tükenmez, kudreti sarsılmazdı. (Sienkiewicz, *Ateşle ve Kılıçla I*, 1974: 299, 311)

Sienkiewicz'in yurt sevgisi öylesine güçlüdür ki, hain olarak betimlediği roman kahramanlarının kişiliklerinde bile yurduna övgüler yağdırır.

Çünkü, akıllı ve ileri görüşlü olan bu Kozak diplomatı, Polonya'yı, onun tükenmez sabrını, ölçü ve sınır tanımayan iyi kalpliliğini iyi tanıyor ve biliyordu. (...) Çünkü, durumu başkalarından daha iyi görebilen Hmielnitski şunu da daha iyi anlayabiliyordu ki, Polonya gücünü kullanmasını bilmiyor, hatta gücünden bile haberdar bulunmuyordu. Fakat, çok büyük, dev gibi bir güce sahipti. Eğer bir gün birisi bu gücü eline geçirecek olursa, kim karşı koyabilirdi ki ona? (Sienkiewicz, *Ateşle ve Kılıçla I*, 1974: 316-317)

Bu romanlardaki yurtseverlik izleğinin, kahramanlık, yurda karşı sorumlulukları yerine getirme, kendini feda etme gibi yurtseverlik örnekleri

oluşturan bir dizi kurmaca (Skrzetuski, Kmicic, Wołodyjowski, Podbipięta) ve tarihi kahramanın (Jan Sobieski, Jaremi Wiśniowiecki, Stefan Czarniecki) kişilikleri ve etkinlikleri temelinde vurgulanışına tanık oluruz. Kuşkusuz ki, bu yurtsever kahramanların karşısında hainler vardır. Sienkiewicz'in roman kahramanlarının yurtseverler ve hainler, bir başka deyişle iyi-kötü, olumlu-olumsuz kahramanlar olarak kesin çizgilerle birbirinden ayrıldığını gözlemleriz.

Yurtseverler, zor günlerde her türlü kişisel duyguyu bir yana bırakıp yurdunun yardımına koşan, yurdu için her şeyini, hatta yaşamını feda etmeye hazır, “krala ve yurduna sadık, düşmanla girilen savaşta sarsılmaz bir irade ve savaşın zaferle sonuçlanacağına ilişkin sarsılmaz bir inanç gösteren” (Stopka, D., Górska, B., Wyzory Wypracowań, 2004/2005: 194), her biri birer kahraman olan bireyler olarak yansıtılırlar. Öyle ki, her sıradan soylu umulmadık biçimde ulusal bir kahramana dönüşebilir. (Gimnazjalisty Słownik Motywów Literackich, 2002: 132)

Yurdumuz bu durumdayken, erkek olup belinde kılıç taşıyan herkes, şahsi acılarını unutarak ulusunun, ülkesinin yardımına koşmalıdır. Ancak böyle yapanlar vicdan huzuruna kavuşur, ya da şehitlik mertebesine ererler. Dolayısıyla da sonsuz mutluluğa ulaşırlar. (...) Bana gelince sizleri ve büyük Allah'ı şahit göstererek herkese diyorum ki, hepiniz gibi, ben de buraya beğenilmek ve ödül kazanmak için değil, sevdiğim yurduma kanımı vermek için geldim. (Sienkiewicz, *Ateşle ve Kılıçla II*, 1977: 83, 141)

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü üzere, Sienkiewicz yurda karşı sorumlulukları yerine getirmenin, bireyi vicdani bir huzura ya da şehitlik mertebesine ulaştıracağını vurgulayarak, yurtseverliği yüceltmektedir. Yurtseverler, Polonya ulusunun bir evladı olmaktan da büyük onur duyarlar.

Bunu düşünürken, göğsü gururla kabarıyordu. İntikam almış olmaktan, düşmanına baş eğdirmekten ileri gelen bayağı bir gururla değil, güçlü kuvvetli, her zora, her saldırıya karşı koyabilecek bir Polonya'nın evladı olmanın verdiği gururla... (Sienkiewicz, *Ateşle ve Kılıçla I*, 1974: 311)

Sienkiewicz, savaşçı olarak tanımladığı Polonya ulusunun, ulusal onuruna zarar gelmesindense, yok olmayı yeğleyeceğinin de altını çizer.

Asker bir millet için, alçalmak ve bütün dünyanın hor görmesine katlanmaktansa, yok olmak daha iyidir. (Sienkiewicz, *Ateşle ve Kılıçla II*, 1977: 141)

Romanlardaki hainlerin ise, kişisel hırs ve çıkarları doğrultusunda yurduna ve ulusuna ihanet eden bireyler olarak betimlenişine ve yazarın, hainlere oldukça sert bir tutumla yaklaştığına tanık oluruz. Sienkiewicz hainlere hiçbir hak tanımaz. Öyle ki, onların Tanrı'dan yardım dilemeye bile hakları yoktur. Bu bağlamda da, hainliğin sert bir biçimde yerildiğini gözlemliyoruz.

Sen ki, kişisel hoşnutsuzlukların ve haksızlıkların yüzünden bu korkunç fırtınaya sebep olmakta, iç savaş alevini yakmakta ve kendi ülkeneye karşı yabancılarla ittifak etmekte, nasıl cesaret edip de büyük Allah'ın yardımına ve korumasına sığınabilirsin? (Sienkiewicz, *Ateşle ve Kılıçla I*, 1974: 240)

Kurgusu *Üçleme ve Töton Şövalyeleri* adlı romanlarından farklı olan *Quo Vadis*'te ise, Sienkiewicz, M.S. 63-66 yılları arasında putperest Roma ile yeni filizlenmeye başlamış hristiyanlık arasındaki çarpışmaları, ilk hristiyanların gördükleri işkenceleri Roma'da geçen bir aşk öyküsüne sarmalayarak sunar okuyucusuna.

Yapıtta iki farklı dünyanın, putperest Roma dünyasının ve yeni filizlenen hristiyan dünyasının tablosu yansıtılır. Yazar, putperest Roma dünyasının karakteristik özelliklerini zenginlik, ihtişam, kölelik düzeni, savaşlar, katliamlar, sömürü, zalimlik, güzellik ve eğlenceye düşkünlük olarak yansıtırken, Hristiyan dünyasının karakteristik özelliklerini sevgi, şefkat, tek tanrı inancı, merhamet, kardeşlik, affetme, eşitlik, ahlaklı bir yaşam olarak vurgular.

Yapıtta karşı karşıya getirilen bu iki dünyayı temsil eden ve olumlu-olumsuz olarak ayrılan kahramanları, Sienkiewicz'in, *Üçleme ve Töton Şövalyeleri* adlı romanlarında olduğu gibi, bu romanda da kurmaca kahramanların yanı sıra, gerçek tarihi kahramanlar oluşturur. İmparator Neron, "zarafet hakemi" sıfatı ile Neron'un sanatsal etkinliklerine danışmanlık yapan Petronius, Neron'un muhafız askerlerinin komutanı Tigellin putperest Roma dünyasını, İsa'nın ilk havarisi Petrus ise hristiyan dünyasını temsil eden tarihi kahramanlardır. Bu bağlamda, yapıtta karanlık putperest dünyanın temsilcisi olarak Roma imparatoru Neron, aydınlık hristiyan dünyanın temsilcisi olarak da havari Petrus karşı karşıyadır.

Bu açıdan bakıldığında, roman, hristiyanlığa büyük bir övgü niteliği taşır ve "(...) Soyluluğun, aşkın ve iyiliğin gücü karşı koyarsa, zalimliğin ve suçun, kötülüğün ve nefretin dünyaya egemen olamadığı gerçeğini olağanüstü bir form içinde gösterir." (Lektury Polonistyczne Pozytywizm-Młoda Polska, 1998: 62)

Ancak, bu roman aslında Polonyalı okuyucuya farklı bir ileti vermek üzere kurgulanmıştır. Sienkiewicz'in romanı kaleme almaktaki amacı, sözünü ettiğimiz diğer tarihi romanlarını kaleme almaktaki amacı ile aynıdır. Yazar, bu romanında yönetici güç olan Roma İmparatorluğu ile Polonya topraklarındaki işgalci güçleri, putperest Roma'da işkence gören ilk hristiyanlar ile işgal altında ezilen Polonya ulusunu özdeşleştirerek, ulusunun çektiği acılara gönderme yapar ve tıpkı işkence gören, ancak pes etmeyen ilk hristiyanlar gibi, Polonya ulusunun da çektiği tüm acılara rağmen, umutsuzluğa kapılmaması, inancını kaybetmemesi, pes etmemesi ve sabretmesi gerektiğini vurgular. Bu anlamda, yapıtın en önemli ve çarpıcı bölümleri, hristiyanların arenada türlü işkenceler gördükleri sahneleri yansıtan bölümlerdir (21, 22, 23, 24, 25. bölüm).

Her ne kadar Roma'da eski devirlerde de kazıklara bağlanarak insanların diri diri yakıldıkları görülmüştü ama asla bu kadar çok sayıda değil. (...) Bahçenin ana caddelerine, kenar yollarına, fidanlıkların arasına katranlı kazıklar dikilmişti, çayırın, havuzların, küçük adacıkların, balık havuzlarının etrafı hep Hristiyanları bağlayıp mersin dallarıyla, sarmaşıklerle süsledikleri bu kazıklarla çevrili idi. Yakılacakların çokluğu halkın tahmininden bile fazla idi. İnsan Roma halkı ile hükümdarını eğlendirmek için bütün bir milletin kazıklara bağlanmış bulunduğuna hükmedeceği geliyordu. (...) Derken artık akşam olmuş, gökte yıldızlar parıldamaya başlamıştı. O zaman her mahkumun yanına, elinde meşale ile bir köle gelerek, (...) bütün kazıkları alt tarafından tutuşturdular. Çiçek hevenkleri altında saklı duran katranlı otlar derhal alev alev yanmaya, alevler üst tarafı sarmaya başladı. (...) Ortaya yanık saç, yanık et kokusu yayılır yayılmaz köleler kazıkların arasına mersin yapraklarıyla sarısabır serptiler. (...) İmparator (...) özellikle çocuklarla genç kızların meşaleleri önünde uzun uzun durarak ıstıraptan buruşan yüzlerini seyrediyordu. (...) elli tane canlı meşalenin hemen hemen gündüz gibi aydınlattığı havuzun etrafını dolaştı. Her meşalenin önünde durup yanan mahkumun yüzünün ifadelerini seyrediyordu. (Sienkiewicz, *Quo Vadis*, 1966: 625, 626, 627, 628)

Böylelikle roman, yazarının amaçladığı işlevi üstü kapalı bir biçimde yerine getirir. Aşağıdaki satırlar, Sienkiewicz'in, romanı kaleme almaktaki amacını işgal günleri yaşayan Polonyalı okurun gözünde açık biçimde vurgulaması ve bağımsızlığa ulaşmanın sadece bir zaman sorunu olduğunun ve Polonyalıların bu uğurda sabretmeleri gerektiğinin altını çizmesi bağlamında önemlidir.

İhtiyar Domitius Afer Hristiyanlarla alay ederek:

- "Sayıları o kadar çok ki, bir iç savaşı çıkarmaları işten bile olmadığı halde, harb edeceklerine koyun gibi ölüyorlar." dedi. (...)

Onun üzerine Petronius da: “Aldanıyorsunuz. Onlar kendilerini savunuyorlar...”

- “Ne gibi ?”

- “Sabretmek suretiyle.”

- “Bu da yeni bir savunma silahı mı ?”

- “Elbette öyle ya. Onların adı suçlular gibi öldüklerini iddia edebilir misin? Hayır, değil mi? Onlar, kendilerini ölüme mahkum edenlerin suçlu olduklarını ispat edercesine ölüyorlar. Bu suçlular işte biziz, Roma halkıdır !”

(...) Oradakilerin hepsi (...) birbirlerine bakışarak:

- “Çok doğru, ölüşlerinde bir özellik var.” dediler. (Sienkiewicz, *Quo Vadis*, 1966: 608-609)

Görüldüğü üzere, Sienkiewicz’in tarihi romanlarını kaleme almaktaki eğilimi, tarihi şimdiki zamana gönderme yapmak için kullanmak olmuştur.

Yazar, *Üçleme* ve *Töton Şövalyeleri* adlı romanlarında, Polonya ulusunun yaşadığı karanlık işgal dönemini, geçmişin zor günlerinde inanç ve sabır sonucunda kazanılan zaferlerin ışığı ile aydınlatmaya çalışmıştır. Adeta yazınsal bir yurtseverlik dersi verdikleri gözlenen bu romanlarda, güçlü ancak, güç duruma düşmüş bir yurt betimi eşliğinde ortaya çıkan yurdun bağımsızlığa ulaşmasının, böylesi kahramanca bir geçmişe sahip Polonya ulusu için sadece bir zaman sorunu olduğunun vurgulanışına tanık oluruz.

Farklı kurgusu nedeniyle, yurt ve yurtseverlik izleğinin de farklı açıdan ortaya çıktığı *Quo Vadis* adlı romanında, işkencelere rağmen inançlarını kaybetmeyen, pes etmeyen ilk hristiyanların işgal altındaki Polonya ulusunu simgelediğini gözlemliyoruz. Bu anlamda, romanda Polonya ulusuna üstü kapalı biçimde verilmek istenen iletiyi, başlı başına bir yurtseverlik izleği olarak değerlendirmek mümkün.

Sienkiewicz, zor işgal günlerinde ulusuna güç ve cesaret vermek adına, *Üçleme* ve *Töton Şövalyeleri* adlı romanları ile ulusal duygulara, *Quo Vadis* adlı romanı ile de din gibi güçlü bir inanç sistemini - Hristiyanlığı kullanarak, inanç dünyasına daha güçlü, daha etkili dokunmuş, bağımsızlığa giden yolda ulusunun duygu dünyasını her yönden kuşatmış, ulusuna inanç ve sabır telkin etmiştir.

KAYNAKÇA

- Gimnazjalisty Słownik Motywów Literackich.* (2002). Warszawa: Wydawnictwo Skrypt
- Glosariusz od starożytności do pozytywizmu.* (1997). Wrocław: Ossolineum
- Lektury Polonistyczne Pozytywizm-Młoda Polska - Tom Pierwszy.* (1998). Kraków: Universitas
- SIENKIEWICZ, Henryk. (1974). *Ateşle ve Kılıçla I.* (Çev. Musa Şamgul). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- SIENKIEWICZ, Henryk. (1977). *Ateşle ve Kılıçla II.* (Çev. Musa Şamgul). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- SIENKIEWICZ, Henryk. (1966). *Quo Vadis.* (Çev. Şaziye Berin Kurt). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- STOPKA, Dorota, GÓRSKA, Beata. (2004/2005). *Wyzory Wypracowań.* Kraków: Wydawnictwo Greg
- TALUY YÜCE, Neşe. (2002). *Polonya Edebiyatında Aydınlanma, Romantizm, Realizm.* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları